

میزگرد مشترک دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی با مرکز آسیائی مطالعات استراتژی ترکیه (تاسام)

اولین میزگرد مشترک دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی با مرکز آسیائی مطالعات استراتژیک ترکیه در تاریخ ۲۲ آبان ماه ۱۳۸۷ در شهر استانبول ترکیه برگزار گردید. جناب آقای سید رسول موسوی، مدیرکل دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه و آقای سلیمان شن سوی رئیس تاسام سرپرستی هیأت‌های ایرانی و ترکیه را به عهده داشتند.

نظام چندقطبی و توجه غرب به سمت آسیا و نظامی‌گری آمریکا از آن جمله است. دنیا در حال خروج از یک قطبی به سمت یک نظام پنج قطبی است و در این دنیای پنج‌قطبی قدرت‌های میانی همانند ایران و ترکیه می‌توانند ایفاگر نقش‌های مهمی باشند.

۲. پیروزی اوپاما در انتخابات ریاست جمهوری آمریکا پیام‌های اوپاما حاکی از نرمش است. اعلام اینکه زندان گوانتانامو بسته خواهد شد و یا اعلام آمادگی مذاکره با ایران مهم می‌باشد. طرح این مسائل با نگاه سیاه و سفید بوش تفاوت دارد.

۳. بحران مالی جهانی، ادامه تنش میان روسیه و گرجستان نیز از جمله رخدادهای جالب توجهی است که نیازمند بررسی است. حرکت ما در مورد قفقاز یک حرکت دیپلماتیک بود که موجب کاهش تنش گردید. مشکلات

میزگرد طی دو نشست در صبح و بعدازظهر مباحث مختلفی نظیر بررسی اوضاع جهانی در پرتو بحران اقتصادی بین‌المللی، تحولات خاورمیانه، وضعیت آسیای مرکزی و پیامدهای جنگ میان روسیه و گرجستان، تحولات منطقه آسیای غربی با توجه به رخدادهای افغانستان و پاکستان و روند تحولات روابط ایران و ترکیه مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفت. در این میزگرد همچنین گزارشی از سیر تحول موضوع برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران ارائه گردید.

نکات مهم مطرح شده از سوی هیأت ترکیه به قرار زیر است:

۱. از میان تحولات دهه اخیر، حادثه ۱۱ سپتامبر در سطوح بین‌المللی برجستگی متمایزی داشته و اثرات زیادی نیز در روابط بین‌المللی به جای گذاشته است که برجسته‌شدن

قفقاز بسیار عمیق است. بعضی از کشورهای حوزه قفقاز با هم مشکل دارند، در این منطقه ترکیه، ایران و روسیه مهم هستند. طرح ترکیه جدید نبود این طرح زمان تورگوت اوزال مطرح شده بود که تنها در مقطع اخیر احیا گردید. البته با این طرح در داخل و خارج مخالفت شد. مخالفان عقیده داشتند که مشکلات قفقاز پیچیده است و چنین طرحی توفیقی در حل و فصل آنها نخواهد داشت. بحث اعتمادسازی میان ارمنستان و ترکیه در این منطقه بحث مهمی است. نظر طرف ترکیه این بود که این طرح در مرحله نخست با سه کشور ذی‌مدخل در منطقه مطرح و در صورت پاسخ مثبت، موضوع با کشورهای مهم منطقه از جمله ایران مورد رایزنی قرار گیرد. علت مشکلات اساسی این منطقه بحث پولوالیزه شدن روابط روسیه با این کشورها می‌باشد.

۴. روابط نزدیک ترکیه و ایران برای ما مهم است که خوشبختانه روند رو به پیشرفتی را طی می‌کند. این روابط ایجاب می‌کند که دو کشور در سطوح مختلف به بررسی روابط و درک و استفاده بهتر از فرصت‌ها و طرد تهدیدها بپردازند. از این نگاه نیز اهمیت برگزاری جلساتی نظیر جلسه امروز را مهم تلقی می‌کنیم.

۵. نقش ایران به عنوان تولید کننده انرژی در منطقه مهم است. قرارداد گازی میان ایران، روسیه و قطر با عنوان اوپک گازی، اهمیت استراتژیک دارد. موضوع انرژی برای ترکیه مهم است و تحولات در این خصوص را با دقت دنبال می‌کنیم.

۶. ایران سیاست مستقلی دارد و می‌تواند پیرامون خود را متأثرسازد. قطعاً سیاست ایران در خصوص تحولات منطقه‌ای نظیر قفقاز و خاورمیانه مهم است. این نکته نیز قابل تأمل جدی است که آمریکا دیگر تنها ابرقدرت

جهانی نیست و امروزه روسیه، چین و هند قطب‌های دیگر قدرت دنیا هستند.

۷. مسأله هسته‌ای ایران جدید نیست بلکه از زمان شاه شروع گردید. قرارداد ایران با کارخانه یوردیف فرانسه نیز در آن زمان صورت گرفت که شاه یک میلیارد دلار به فرانسه داد. آنچه در خصوص مسأله هسته‌ای ایران تبلیغ می‌گردد، مسأله اعتماد است.

۸. در خصوص مسائل افغانستان می‌بایستی به مسائل انسانی توجه داشت. مشکلات مردم زیاد شده و انتظارات برآورده نشده است. اوضاع روبه وخامت است. به کشته شدن مردم پاکستان در نتیجه بمباران‌های آمریکا نیز باید توجه کنیم. ترکیه در پی برگزاری نشست‌های میان رؤسای جمهور افغانستان و پاکستان است که مفید می‌باشد و امیدواریم سایر کشورها نیز از آن حمایت کنند. افغان‌ها و نظامیان خارجی در حال حاضر روزهای مهمی را در افغانستان پشت سر می‌گذارند. می‌بایستی در تحلیل مسائل افغانستان میان طالبان و القاعده تفاوت قائل شد. نباید شکست در افغانستان تکرار شود که باعث متضرر شدن همه خواهد شد. باید افغانستان و پاکستان مشکلات خود را حل کنند و ترکیه مایل است در این خصوص کمک کند. سازمان ملل متحد و همسایگان نیز باید کمک کنند.

۹. تحولات دنیای کنونی سیر بسیار فزاینده‌ای به خود گرفته است. ایجاد فرصت جهت بهره‌برداری از این تحولات در گرو همکاری در سطوح مختلف و به ویژه میان همسایگان است.

نکات مطرح شده از سوی هیأت ایرانی

۱. مشترکات تاریخی، جغرافیایی و فرهنگی دو کشور ضرورت تبادل نظر دو کشور در سطوح مختلف را ایجاب

می‌کند. این روابط می‌تواند تأثیرات فراوانی در منطقه آسیا از خود به جای گذارد.

۲. در سال‌های اخیر سیر رخداد‌های بین‌المللی به سمت عدم امنیت و شکل‌گیری فضای غیرقابل پیش‌بینی بوده است. این وضعیت به خوبی در سیرتحولات پس از حادثه ۱۱ سپتامبر در منطقه آسیای غربی به ویژه در افغانستان و پاکستان، تحولات در شبه قاره، مسائل آسیای مرکزی و قفقاز قابل مشاهده است. بررسی علل شکل‌گیری این حوادث با توجه به اثرات منطقه‌ای و بین‌المللی فراوانی، به ویژه از سوی کشورهای منطقه بسیار مهم است.

۳. به عنوان همسایگان عراق، ایران و ترکیه می‌توانند نقش مهمی در کمک به استقرار صلح و ثبات در آن کشور ایفا نمایند. ما خواهان عراقی مستقل و یک‌پارچه هستیم و باید زمینه لازم برای مردم عراق فراهم آید که سرنوشت خود را به دور از دخالت بیگانگان تعیین کنند. بدین منظور ملت عراق خواهان خروج نیروهای بیگانه از کشورشان هستند.

۴. متأسفانه ناامنی و عدم ثبات در افغانستان به شکلی گسترش یافته که حتی دولت مرکزی موفق به برقراری امنیت کامل در پایتخت نشده است. تحلیل‌گران اتحادیه اروپا ضمن تأیید این ناامنی گسترده، از جمله مهمترین علامت تشدید این وضعیت را اختلافات میان اعضای اتحادیه با آمریکا و نیز مشکلات میان خود اعضای اتحادیه اروپا می‌دانند. آنها همچنین تأیید می‌کنند که پی‌گیری سیاست‌های ملی از سوی کشورهای غربی در این امر می‌تواند مدخل بوده است. لذا به وضوح می‌توان استنباط کرد که مردم مظلوم افغانستان، به رغم توافقات بن، در این سال‌ها مورد بی‌توجهی اشغالگران قرار گرفته‌اند. مردم در چنین وضعیتی مجدداً امید خود را برای برقراری صلح و

ثبات و زندگی در فضای آرام و به دور از تنش و جنگ از دست داده‌اند.

۵. اگر این ناامنی‌ها کنترل نشود، تروریسم، قاچاق مواد مخدر و... بار دیگر چهره زشت خود را در دنیا گسترش خواهد داد و در این میان مجدداً دامنه در اولین قدم به منطقه و به ویژه همسایگان افغانستان گسترش خواهد یافت. آمریکا و کشورهای غربی می‌بایستی با تصحیح اشتباهات خود، به اجرای تعهدات خود در قبال مردم افغانستان بپردازند که بر اساس کنفرانس‌های بین‌المللی در خصوص افغانستان متقبل شده‌اند.

۶. نکته مهم دیگر در خصوص معمای امنیت در افغانستان، پرداختن به مسائل پاکستان و مشکلات فیما بین این دو کشور است. این دیدگاه که رهبران کشورهای غربی و ناتو تعامل با اسلام‌آباد بخشی از راهکار حل و فصل مسائل امنیتی افغانستان می‌دانند، جالب توجه است.

۷. متأسفانه نگاه تبعیض‌آمیز و دوگانه آمریکا به مسائل جهانی و منطقه‌ای ادامه دارد که اثرات مخربی در ارتباطات بین‌المللی از خود به جای گذاشته است. مسئله هسته‌ای از جمله نمونه‌های این نگاه تبعیض‌آمیز است. در حالی که آمریکا و برخی از کشورهای غربی، حتی با استفاده غیرقانونی از ابزارهای بین‌المللی، ایران را به خاطر پیگیری برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای تحت فشار می‌دهند، اقدام به انعقاد موافقتنامه هسته‌ای با دیگر کشورها می‌کنند که حتی عضو معاهده عدم اشاعه (ان پی تی) نیز نیستند. رژیم صهیونیستی نمونه بارز این تبعیض است. رژیمی که بدون توجه به ساختارهای جهانی در طول سال‌های پس از شکل‌گیری جعلی خود اقدام به تولید جنگ‌افزار هسته‌ای کرده است. به گونه‌ای که امروزه کلاهک‌های هسته‌ای این رژیم بیش از ۳۰۰ عدد تخمین

زده می‌شود. توافقات هسته‌ای با هند نیز در این راستا قابل توجه است.

۸. روابط دوکشور ایران و ترکیه افت و خیزها و تنش‌های مقطعی، دوران سوء ظن‌ها و نگرانی‌های امنیتی از یکدیگر و تنش‌های مقطعی را پشت سر گذاشته و با ارتقاء اعتماد دوجانبه، دوران تعمیق خود را سپری می‌نماید. توسعه همکاری‌های سیاسی فیمابین و اجرای پروژه‌های زیربنائی اقتصادی می‌تواند روابط بسیارگسترده‌تری را درآینده میان تهران و آنکارا رقم بزند.

۹. تحولی که در روابط اقتصادی ایران و ترکیه از اوایل هزاره سوم شروع شده است گرایش این روابط از تجارت به سرمایه‌گذاری متقابل و اجرای پروژه‌های زیربنائی است. در این چارچوب پروژه‌های زیربنائی فیمابین به ویژه درحوزه انرژی حائز اهمیت ویژه‌ای است.

۱۰. درکنار توسعه روابط اقتصادی، روابط و همکاری‌های سیاسی دوکشور نیز در چند سال گذشته وارد فاز جدیدی شده است. به موازات اینکه در سال‌های گذشته شاهد فضای مثبت در بدنه نظام تصمیم‌گیری و نیز افکار عمومی دو کشور نسبت به روابط فیمابین بودیم تحولات منطقه‌ای به ویژه اوضاع عراق زمینه مساعدی برای توسعه مشورت‌ها و همکاری‌های سیاسی فیمابین به وجود آورده است.

۱۱. اساس برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران بر تعامل و همکاری‌های شفاف فنی و حقوقی با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی استوار است. هدف این سیاست اعتماد سازی با جامعه بین‌المللی و رفع ابهامات آنها درخصوص برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز جمهوری اسلامی ایران است. اقدامات جمهوری اسلامی ایران برای نیل به این هدف بسیار بیشتر از تعهداتش براساس معاهده

ان‌پی‌تی و اساسنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بوده است. انجام بازرسی‌های گسترده بازرسان آژانس که طبق آمار رسمی بیش از ۳۰۰۰ ساعت بازرسی صورت پذیرفته است. اقدامات دیگر شامل تعلیق داوطلبانه همه فعالیت‌های غنی‌سازی و اجرای داوطلبانه پروتکل اضافی برای مدت دو سال ونیم بوده است. جمهوری اسلامی ایران حتی اجازه دسترسی به مراکز نظامی را نیز به بازرسان اعطا کرده است که درنوع خود بی‌سابقه است. درعین حال معتقدیم، براساس رژیم عدم اشاعه و اساسنامه آژانس، تنها آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای صلاحیت رسیدگی به برنامه هسته‌ای جمهوری اسلامی ایران را دارد و دیگرکشورها باید از هردخالتی در این رابطه پرهیز نمایند.

۱۲. برنامه هسته‌ای صلح‌آمیز جمهوری اسلامی ایران درپی استیفای حقوق مشروع خود جهت تولید برق براساس معاهده عدم اشاعه و اساسنامه آژانس بین‌المللی انرژی اتمی است و لذا ضمن آمادگی برای رفع هرگونه ابهام کشورها، پیشنهادی را که ایران را از نیل به حق مسلم خود در استفاده صلح‌آمیز از انرژی هسته‌ای باز دارد، نمی‌پذیرد.

۱۳. ایران همواره سلاح هسته‌ای را با قاطعیت تمام رد و تصریح نموده است چنین موضوعی در دکترین دفاعی جمهوری اسلامی ایران جایی ندارد.

۱۴. با اجرای سند "برنامه کاری" با آژانس بین‌المللی انرژی هسته‌ای، کلیه ابهامات آژانس بین‌المللی انرژی اتمی حل و فصل شده است. آژانس به صراحت در اسناد خود آورده است که اطلاعات ارائه شده از سوی ایران درخصوص برنامه هسته‌ای خود با یافته‌های آژانس مطابقت دارد. آژانس همچنین در اسناد خود تأکید کرده

است که قادر است به راستی آزمایی خود در خصوص عدم انحراف مواد هسته‌ای اعلام شده در ایران ادامه دهد. ۱۵. موضوع "مطالعات ادعایی" بحثی فرعی در سند برنامه کاری است و ابهامات مختص شش موضوع بوده است که با عنوان "موضوعات اساسی" در سند از آنان نام برده شده است که همه آنها به اقرار آژانس حل و فصل شده است. ضمن اینکه از بدو امر، ایران همواره تصریح نموده است ادعاهای مذکور که عمدتاً از سوی یک کشور مطرح شده است، بی‌اساس بوده و اطلاعات مربوط به آن

ساختگی است. لذا با پایان تعهدات جمهوری اسلامی ایران، پرونده هسته‌ای باید به مسیر عادی خود در آژانس برگردد.

۱۶. بدون شک هر حرکت و یا اقدامی خارج از چارچوب آژانس بین‌المللی انرژی اتمی از جمله اقدام شورای امنیت سازمان ملل متحد، خلاف معاهده رژیم عدم اشاعه می‌باشد و باید متوقف گردد.

جلال کلانتری

دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی